

YEMEKLIK TANE BAKLAGİL ÇALIŞMALARI

Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsünde (ETAE) Yemeklik Tane Baklagil çalışmaları ıslah ve yetiştirme tekniklerine yönelik olarak 1974 yılında başlamıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucunda 5 nohut (İzmir92, Menemen92, Aydın 92, Cevdetbey98, Sarı98); 3 bakla (Eresen87, Filiz99, Kıtık2003); 1 kuru fasulye (Noyanbey98) ve 1 soya (Umut2002) çeşidi tescil ettirilmiştir. Bu çeşitlerin değişik üretim bölgelerindeki çiftçilerimize tanıtılması amacıyla çok sayıda çiftçi şartlarında deneme ve demonstrasyonlar yürütülmüştür. Söz konusu çeşitlerin tohumluk üretimleri ETAE tarafından yapılarak üreticilere dağıtılmaktadır.

NOHUT ÇALIŞMALARI: 1976 yılında başlatılan "Nohut Araştırma Projesi"nin amacı antraknoza dayanıklı, iri taneli, verimli çeşitlerin geliştirilmesi, bunlarla ilgili agronomik çalışmaların yapılması, araştırma bulgularının çiftçi şartlarında denemeler ve demonstrasyonlarla üreticiye aktarılmasıdır.

Değişik kaynaklardan temin edilen materyalin antraknoza dayanıklılığı açılan materyalle birlikte suni epidemi koşullarında gözlenmektedir. Dayanıklılığı tespit edilen hatlar melezleme programına alınmaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucunda erken ekimin verimi arttırıcı bir faktör olduğu belirlenmiştir. Nohutta 45x10 cm sıra arası ve üzeri mesafesi makineli ara çapaya olanak vermesi açısından en uygun ekim sıklığı olarak saptanmıştır.

Yürütülen ıslah çalışmaları sonucunda orta irilikte ve antraknoza toleranslı 3 nohut çeşidi (İzmir92, Menemen92, Aydın92) ile iri taneli, antraknoza orta derecede toleranslı 2 nohut çeşidi (Sarı98, Cevdetbey98) tescil ettirilmiştir.

BAKLA ÇALIŞMALARI: "Ege Bölgesi Bakla Araştırmaları Projesi" 1974 yılında başlatılmıştır. Projede baklanın yoğun üretildiği veya üretime uygun bölgelerin ekolojik koşulları içinde verimini ve niteliklerini yükseltmek amaçlanmıştır.

Projenin ilk yıllarında yerel populasyonlardaki genetik varyasyondan yararlanma amaçlanmıştır. Bu bağlamda Sakız populasyonunda yapılan tek bitki seleksiyonları sonucunda 1987 yılında Eresen87 çeşidi tescil ettirilmiştir. Islah materyalinin incelenmesinde ve devam ettirilmesinde hem mesafe izolasyonu, hem rezerv tohumluk yöntemi hem de serada böcekten izole koşullarda tohumluk üretimi yöntemi kullanılmıştır.

1980 yılında, yabancı tozlaşma oranının yerli çeşitlerde % 5-9; yabancı çeşitlerde % 4-25,4 arasında olduğu saptanmıştır. 1985-1994 yılları arasında varyasyonu genişletmek amacıyla melezleme çalışmaları yürütülmüştür.

Sakız populasyonunda taban arazilerde 25 bitki/m², kıraçta 30 bitki/m²'nin en fazla verimi verdiği ortaya konmuştur. Sıra arası mesafesinin tabanda 30 cm, kıraçta 40 cm olduğu bulunmuştur. Tescil ettirilen Eresen87 bakla çeşidine ait en uygun bitki sıklığının 25 bitki/m² olarak belirlenmiş; mekanizasyon açısından 45 cm sıra arası mesafesinin en uygun olduğu saptanmıştır. 89 ETA 339 kod nolu hat 1999'da Filiz99; 90 ETA 397 nolu hat ise Kıtık2002 adıyla

tescil ettirilmiştir. Tescil edilen çeşitlerin tohumluk üretimi her yıl yapılmakta olup çiftçilere dağıtılmaktadır.

KURU FASULYE ÇALIŞMALARI: ETAE'de kuru fasulye çalışmaları "Ege Bölgesi İkinci Ürün Kuru Fasulye Araştırmaları Projesi" adı altında 1984 yılında başlamıştır. Projenin başlangıçtaki amacı; Ege Bölgesinde kuru fasulyenin ikinci ürün olarak denemesi, hastalıklara dayanıklı, verimli, makineli tarıma uygun hatların kısa zamanda seçilip tohumluğunun üretilmesi, tescil ettirilmesi ve yetiştirme teknikleriyle beraber çiftçiye aktarılmasıdır.

1984 yılında gözlem bahçesi kurularak çalışmalar başlatılmıştır. 1985 ve 1986 yıllarında ekilen denemelerde fidelerin kök ve kökboğazı etmenlerinden *Fusarium* spp., *Rhizoctonia* spp. ve *Macrophomina phaseolina* bakterileri ile birlikte *Pythium* spp.'den fazlaca etkilendiği saptanmıştır. 1987 yılında ara verilen kuru fasulye çalışmalarına 1988 yılında tekrar başlanmış, temin edilen hatlar gözlem bahçesinde denenerek bölgeye uygun hatlar seçilmiştir. 1999 yılından itibaren çalışmalar Ödemiş, Bozdağ'da ve uygun bölgelerde yürütülmektedir.

Çiçek dökülmesi ile ilgili yapılan çalışmada en fazla çiçek açımının çiçeklenme başlangıcından sonraki 15-21'inci günler arasında olduğu; çiçeklenmeyi izleyen ikinci haftadan itibaren dökümlerde artış görüldüğü ve en yüksek toplam dökülmenin çiçeklenmenin ilk haftasında ve 15 Mayıs ekilişinde gerçekleştiği, ikinci ürün ekimi için 20 Haziran'ın uygun olduğu saptanmıştır. 1998 yılında 4F-2685 nolu hat Noyanbey98 ismi ile tescil edilmiştir. Noyanbey98 çeşidinin tohumluk üretimi üretici tarlalarında sözleşmeli üretim şeklinde yapılmaktadır.

SOYA ÇALIŞMALARI : Soya tarımında Ege Bölgesinde gerek ana ürün, gerekse ikinci ürün ekimlerinde yüksek verimli ve vejetasyon süresi en uygun çeşitlerin saptanması önem taşımaktadır. 1981 yılında uygulamaya konulan bir projeye soya tarımında ortaya çıkan sorunlara çözüm yolları araştırılmaya başlanmıştır. 1981-1988 yılları arasında yürütülen çalışmalarda Güney Ege'de Mitchell, Büyük Menderes ovasında Williams, Küçük Menderes ve Gediz ovalarında ise Amsoy-71, Woodworth çeşitleri ilk bakla yüksekliği, verim ve erkencilik özellikleri bakımından uygun bulunmuşlardır. Ege Bölgesinde yaygın üretim sistemleri içinde bir baklagil çapa bitkisi olan soyanın yer almasının teknik ve ekonomik yönden yararlı olduğu belirlenmiştir.

1984 yılında başlatılan melezleme çalışmaları sonucunda elde edilen materyalde 1988 yılında seleksiyonlara başlanmış ve 2002 yılında ETAE8 hattı Umut2002 ismi ile tescil edilmiştir.

1982 yılından itibaren soya yetiştirme tekniği ile ilgili çalışmalar yürütülmüş, Ege Bölgesinde ikinci ürün koşullarında sıra arası mesafesi daraldıkça verim, ilk bakla yüksekliği ve bitki boyunun arttığı tespit edilmiştir.

Soyada tohumluk üretimi her yıl yapılmakta olup şimdiye kadar tescil edilmiş çeşitlerin üretilen orijinal sınıf tohumlukları üreticilere dağıtılmıştır.

BİTKİ GENETİK KAYNAKLARI ÇALIŞMALARI : Yemelik tane baklagillerde toplama, üretim, yenileme ve değerlendirme yaparak materyalin uzun süre saklanmasını sağlamak ve bu materyale ait bilgi birikimini oluşturmak projenin amacıdır.

1964 yılından bugüne kadar Türkiye'nin tamamına yakın kısmında toplama programları yürütülmüştür. Ayrıca fasulye, bakla, mercimek ve börülce örneklerinde değerlendirme, çeşitli illerden toplanan nohut örneklerinde ise karakterizasyon ve değerlendirme çalışmalarındaki çok sayıda materyal tarla koşullarında suni epidemi altında antraknoz, ayrıca soğuğa tolerans ve doğal

koşullarda solgunluk açısından gözlenmiştir. Bitki başına tane verimi, biyolojik verim (kg/ha), bitkide bakla sayısı, siyah nokta, pigmentasyon, olgunluk gün sayısı, yüz tane ağırlığı ana bileşenleri oluşturan özellikler olarak tespit edilmiştir.

Yurt dışındaki yabancı kuruluşlarla işbirliği yapılarak değişik bölgelerde baklagillerin yabancı akrabaları için survey ve toplama çalışmaları yürütülmüştür.